

Ocjene, prikazi i skupovi

Wendy Lower, *Hitlerove furije: Njemice na nacističkim poljima smrti*, Zagreb: Profil knjiga, 2014., 266. str.

Wendy Lower američka je povjesničarka i profesorica na Odsjeku za povijest kalifornijskog koledža Claremont McKenna. Uža joj je specijalnost istraživanje holokausta čime se intenzivno bavi već dva-desetak godina. O toj temi napisala je brojne članke i nekoliko knjiga među kojima je najpoznatija *Hitlerove furije: Njemice na nacističkim poljima smrti*.

Autorica u knjizi piše o često prešućivanim zločinima koje su počinile Njemice u vrijeme Drugog svjetskog rata, koncentrirajući se pritom na zločine počinjene na području istočne Europe, te uz pomoć dosad nepoznatih dokumenata nastoji baciti svjetlo na ulogu žena u Trećem Reichu. Wendy Lower bavi se uzrocima nasilnog ponašanja kod tih žena, transformacijom koju im je donio rat te njihovom poslijeratnom percepcijom zbivanja iz tog vremena.

Knjiga se sastoji od uvoda, sedam poglavlja i epiloga, slikovnih i kartografskih priloga te popisa literature i bilješki.

U „Uvodu“ (15-27) autorica čitatelju približava temu o kojoj će u djelu govoriti te ukratko izlaže svoja istraživačka pitanja. Naglašava da želi razbiti poslijeratne mitove o Njemicama kao žrtvama koje nisu nikako sudjelovale u grozotama koje su počinili nacisti. U svojoj knjizi želi pokazati da su žene imale itekako aktivnu ulogu u radu Nacističke stranke te da su u njezine zločine bile umiješane brojne žene iz različitih

sredina i različitih društvenih statusa. Osim toga, navodi da se u pisanju knjige služila ratnim dokumentima, istragama o ratnim zločinima, arhivskom dokumentacijom, dnevnicima te intervjuima sa svjedocima.

U sljedećem poglavlju „Izgubljena generacija njemačkih žena“ (28-43) autorica objašnjava prilike vremena i okolnosti u kojima su odrastale »Hitlerove furije«. Poglavlje započinje opisom stanja u kojemu se našla Njemačka nakon Prvog svjetskog rata te promjena koje su zadesile njemačko društvo i njemačkim zaokretom udesno. Nadalje, autorica govori o mlađim ljudima koji su odrastali u vremenu između Hitlerovog uspona i pada i koji su bili glavna snaga nacističkog pokreta. Hitler je od tih mladića i djevojaka tražio rad i pridonošenje ratnom pothvatu za koji se Njemačka spremala. W. Lower opisuje odrastanje mladih Njemica i njihov odgoj. Govori o tome kako su od mladih nogu učene da se ne obaziru na patnje Židova, o njihovom obveznom članstvu u Ligi njemačkih djevojaka i sličnome. U ovom poglavlju autorica se bavi i „ženskim pitanjem“ onodobnih Njemica koje ne muči ukidanje ženskog prava glasa 1933. godine, već u borbama za ženska prava vide glavne neprijatelje te ih percipiraju jednako negativno kao komuniste ili Židove.

Poglavlje „Istok vas treba: učiteljice, bolničarke, tajnice, supruge“ (44-84) govori o njemačkim planovima koloniziranja istočne Europe i o ulozi Njemica u realizaciji tih planova. Žene su zajedno s muškarcima krenule na istok te se tamo obrazuju, brinu o izbjeglicama njemačkog

podrijetla, rade u poštanskim uredima, na željeznici, u bolnicama ili školama. Nadalje, autorica piše o očekivanjima i dužnostima žena u pojedinim zanimanjima. Ističe ulogu učiteljica u podučavanju djece o superiornosti njemačke rase, važnost tajnica za funkcioniranje vlade i tvrtki, brižnost bolničarka prema njemačkim vojnicima, ali i njihovu istovremenu okrutnost prema onima koje je režim smatrao nepodobnima. U posebnu kategoriju svrstava supruge njemačkih časnika koje su djelovale u neformalnim okruženjima i isključivo iz vlastite mržnje.

U poglavlju „Svjedokinje“ (85-104) W. Lower govori o prvoj od tri kategorije u koje je svrstala pobornice Hitlerovog režima. Svjedokinje definira kao domoljubne Njemice kojima nije bilo ponuđeno da sudjeluju u nasilju, već su samo obavljale neke civilne službe. Autorica donosi primjere Ilse Struwe, Annette Schücking, Ingelene Ivens te uz pomoć njihovih priča nastoji bolje objasniti o kakvim je ženama zapravo bila riječ. W. Lower smatra da su svjedokinje vidjele samo djeliće nasilja koje je počinjeno te da u konačnici nisu bile svjesne ukupnosti svega što se događalo. Autorica kaže da su to bile žene koje su slušale muške priče o ubojstvima te su muškarce radije tješile, nego im se suprotstavljale. Većina tih žena barem je u početku bila šokirana nasiljem kojem su svjedočile, no kasnije su uglavnom postajale ravnodušne prema onom što se događalo oko njih.

Poglavlje „Suučesnice“ (105-125) bavi se drugom kategorijom nacistica, odnosno onima koje nisu direktno počinile zločine, ali su sudjelovale u njihovom izvršavanju. Tu su svrstane tajnice, čuvarice logora, činovnice i supruge esesovca koje

su nerijetko poticale svoje partnere na ubijanje. Autorica govori o viskom broju žena u Gestapovim uredima što žene dovodi u poziciju da postanu suučesnice u zločinu. Žene su sve više preuzimale muške poslove u uredima te su tako igrale veliku ulogu u organiziranju i provođenju masovnih ubojstava. No W. Lower smatra da su ove žene redovito miješale posao s užitkom te da su se veselile konfisciranju židovske imovine, zlostavljanju zatvorenika u logorima i sličnom. Nadalje, ističe da su ove žene često bile prisutne na streljanjima ili planirale pokolje. Sve ovo autorica potkrepljuje primjerima te navodi neke od suučesnica na koje je naišla prilikom istraživanja: Liselotte Meier, Johanna Langefeld, Sabine Dick i Vera Wohlauf.

Poglavlje „Ubojice“ (126-148) bavi se najgorim njemačkim zločinkama u vrijeme Drugog svjetskog rata. Bile su to uglavnom žene koje su radile u logorima, bolnicama i umobolnicama. W. Lower navodi kako su ove žene, misleći da čine dobro svojoj naciji, ali i iz čiste objesti nemilosrdno ubijale sve one koje su smatrale teretom države. Kao najsmrtonosnije žensko zanimanje autorica ističe zanimanje bolničarke. Govori o masovnim zločinima koje su počinile medicinske sestre ubijajući bolesne, invalide pa čak i neposlušne ili problematične pacijente. Autorica napominje da je postojao velik broj i onih žena koje su ubijale i neovisno o svom zanimanju. One su ubijale iz zabave, u dvorištima svojih kuća, zajedno sa svojim supruzima itd. W. Lower spominje i zanimljivu činjenicu da su žene prilikom činjenja takvih strahota često preuzimale izgled muškarca, primjerice nosile su uniformu. I u ovom slučaju autorica temelji poglavlje

na primjerima pojedinih žena kao što su bile Pauline Kneissler, Johanna Altvater, Erna Petri, Liesel Willhaus, Gertrude Segel i Josefina Krepp.

U poglavlju „Zašto su ubijale“ (149-169) iznose se različiti potencijalni razlozi koje su Njemice mogle imati za počinjenje svojih zlodjela. Zločinke su kao glavni izgovor isticale da su jednostavno obavljale svoju dužnost što prema njihovom mišljenju ni nije bilo zločin. Autorica navodi da su nacisti činili svoja zlodjela između ostaloga zato što su bili iznimno odani svojoj ideologiji, amoralno su shvaćali svoje dužnosti te zato jer su u jednu ruku počeli potiskivati sve zlo koje su počinili kako bi se lakše suočili s njim i mogli nastaviti sa svojim zadaćama.

Poglavlje „Kakva je bila njihova sudbina?“ (170-199) govori o slabom uspjehu pravde protiv nacističkih zločinaca, kako muških tako i ženskih. Autorica ukazuje na to da je unatoč počinjenim zločinima, većina Njemica koja je sudjelovala u holokaustu nastavila živjeti normalnim životom. Zločinke su se opravdavale time što su navodno bile žrtve nacističke propagande, a za svoje djelovanje su krivile pritisak muškaraca kojima su se htjele dokazati. U cijelome poglavlju autorica se buni protiv ideje da su te žene bile mučenice, smatrajući da se to u potpunosti kosi s dokazima o njihovoj umiješanosti u nacistička zlodjela.

U „Epilogu“ (200-205) W. Lower govori o svom putu u istočnu Europu na mjesta gdje su se odvijali nacistički zločini o kojima govori u knjizi te povezuje događaje iz prošlosti s događajima iz sadašnjosti. Raspravlja o svom zlu koje je donio holokaust i krivcima za smrt brojnih nevinih ljudi koji nikada neće biti kažnjeni.

Knjiga *Hitlerove furije* prilično detaljno i na vrlo zanimljiv način približava čitatelju jedan aspekt Drugog svjetskog rata o kojemu se rijetko govori. Ona ne samo da pruža uvid u žene u Njemačkoj u ratno vrijeme već oštro istupa protiv viktimizacije Njemica te pokazuje njihovu stvarnu uključenost u zlodjela koja su počinili nacisti. Služeći se brojnim izvorima i proučavajući priče različitih žena autorica je uspjela stvoriti uvjerljivu sliku onodobne situacije i uloge koju su Njemice igrale u njoj. Ova knjiga mogla bi biti zanimljiva i korisna svima onima koji su zainteresirani za Drugi svjetski rat, holokaust te rodnu historiju.

Ivana Lodoli

***Zgodovina v šoli*, god. XXIII, br. 1-2, 96 str.; br.3-4, 96 str., Ljubljana, 2014.**

Zgodovina v šoli ljubljanski je časopis namijenjen promicanju i unaprjeđenju nastave povijesti u osnovnim i srednjim školama. Izlazi neprekidno već dvadeset tri godine u izdanju Zavoda RS za šolstvo. U početku je izlazio četiri puta godišnje, od 1999.-2003. godine smanjio je učestalost na tri broja godišnje, a zadnjih petnaest godina objavljuje po dva dvobroja u godini. Cijena dva dvobroja za inozemstvo je 48,8 EUR-a. Stariji brojevi (do 2012.) mogu se pogledati na web stranici Sistory Zgodovina Slovenije. Već dugi niz godina urednica časopisa je Vilma Brodnik.

Časopis objavljuje didaktičke, metodičke i stručne članke iz nastave povijesti, znanstvene članke koje mogu pomoći

nastavnicima pri poučavanju gradiva povijesti te naravno ocjene, prikaze i izvještaje s raznih skupova. Objavljaju se radovi profesora s različitih fakulteta, školskih savjetnika te najčešće osnovnoškolskih i srednjoškolskih nastavnika povijesti iz Slovenije i inozemstva. Svaki dvobroj ima oko stotinjak strana, tiskanih na A4 formatu na vrlo kvalitetnom papiru, a tekstovi su često popraćeni fotografskim materijalom, kartama i tablicama. Članci su pisani slovenskim jezikom, opremljeni su kratkim sažetkom na slovenskom jeziku, a na kraju svakog broja nalaze se sažeci tekstova na engleskom jeziku. Svaki dvobroj posvećen je određenoj temi (primjerice obljetnici izbijanja Drugog svjetskog rata, obljetnici Studentskog pokreta u Sloveniji, novim saznanjima slovenske medijavistike itd.).

Prošle (2014.) godine *Zgodovina v šoli* bila je posvećena promociji aktivnog i odgovornog državljanstva na nastavi povijesti (br.1-2) i uporabi časopisa u nastavi povijesti (br. 3-4).

Prvi dvobroj (1-2) započinje tekstom austrijskog državnog školskog savjetnika za Korušku Teodora Domeja koji opisuje iskustvo građanskog odgoja i obrazovanja u Austriji. Pri tome Teodor Domej objašnjava osnovne pojmove građanskog odgoja, daje pravni okvir i povijesni pregled građanskog obrazovanja u Austriji te analizira trenutnu situaciju građanskog odgoja i obrazovanja (udžbenike, popratne materijale i institucije, obrazovanje nastavnika, očekivanje učenika, najzastupljenije i najaktualnije teme te izazove i ograničenja građanskog odgoja). Naglašava da je građansko obrazovanje poseban predmet u strukovnim školama, dok se u ostalim školama obrađuje na srodnim predmetima (Povijest, Suvremena

povijest, Pravo, Ekonomija). No princip građanskog odgoja obvezuje sve nastavnike svih predmeta da predaju u skladu s vrijednostima demokratskog građanskog društva. Stoga se učitelji i učiteljice s građanskim obrazovanjem susreću već prilikom studiranja, a u svrhu daljnjeg promicanja građanskog obrazovanja u Austriji, osnovan je Zentrum-Polis-Politik Lernen in der Schule koji publicira materijale te organizira radionice i seminare na temu građanskog odgoja. Uz to, austrijsko ministarstvo za obrazovanje, umjetnost i kulturu potaknulo je izdavanje tematskih brojeva glasila *polis aktuell* namijenjenih učiteljima i učiteljicama. Prema studiji Sveučilišta u Kremsu, austrijska mladež (14-24 god.) u prosjeku je zadovoljna stanjem demokracije u Austriji. No voljeli bi da se tijekom nastave više govori o rodnoj ravnopravnosti, integraciji imigranata, globalizaciji, modernoj povijesti, Europskoj Uniji, političkim aktualnostima, vezi interneta i demokracije i medijima općenito. Posebno osjetljiva tema građanskog odgoja u Austriji su pitanja nacizma i holokausta, a aktualna zanimljivost je spuštanje donje dobne granice prava glasa na šesnaest godina.

U drugom članku Marjan Šimenc, Mitja Sardoč i Ana Mlekuž uspoređuju rezultate dvije međunarodne studije o građanskom obrazovanju koje su se provodile u razmaku od 10 godina (1999. i 2009. godine), pri čemu se posebno osvrću na podatke o Sloveniji. Studije su istraživale pitanja demokratskih koncepata i participacija, povjerenja prema institucijama, odnosa prema imigrantima te otvorenosti škole za raspravu o ovim problemima. Autori zaključuju da ankete pokazuju da je učeničko znanje u Sloveniji lagano iznad prosječno

te da se na svim poljima u deset godina bilježe uzlazni trendovi.

U narednim člancima daju se konkretni primjeri integracije ideja i principa građanskog odgoja u nastavu povijesti. Tako Vilma Brodnik ukazuje kako se poučavanje tematike rata i nasilja može temeljiti na svjedočanstvima djece koja su tom nasilju bila podvrgnuta. U članku se daju isječci iz raznih svjedočanstva kao i primjeri obrade i analize tih izvora. Lorieta Pečoler pak daje vrlo detaljan prikaz obrade teme oslobođenja kolonija i građanskih pokreta u Africi. Obje autorice ističu da im je glavni cilj senzibiliziranje učenika na važnost aktivnog građanskog angažmana. Sonja Bregar Mazzini u svom tekstu nastoji odgovoriti na pitanje može li se ideja „aktivnog i odgovornog građanstva“ promicati u osnovnoškolskoj nastavi. U sklopu članka daje nekoliko primjera obrade različitih pitanja (aktivno državljanstvo, rodna ravnopravnost, slovenski preporoditelji i ideja aktivnog državljanstva, Francuska pred revolucijom i ideja ravnopravnosti, dječji rad i prava kroz povijest te državljanstvo i kršenje zakona).

U posljednjem članku prvog dvobroja, Dragan Potočnik bavi se pitanjem uključivanja pisanih izvora u nastavu povijesti. Uz detaljan opis i podjelu pisanih izvora, autor daje i primjere kako i kada pojedinu vrstu izvora uključiti u obradu nastavnog sadržaja, metode obrade pisanih izvora (ilustrativna, dokazna, analitičko-sintetička i problemska) te na koja pitanja prilikom obrade različitih vrsta izvora treba staviti naglasak. Upozorava da se prilikom korištenja pisanih izvora treba paziti na objektivnost, razumljivost izvora, dostupnost više vrsta izvora, primjerenost

izvora za dob učenika i nastavne ciljeve te estetsku vrijednost. Ovaj nas članak na neki način uvodi u drugi prošlogodišnji dvobroj koji se bavi uporabom časopisa u nastavi povijesti.

Drugi dvobroj (3.-4.) počinje pregledom povijesti časopisa u Sloveniji koji obrađuje vrijeme „od Vodnika do interneta“. Autor članka Bernard Nežmah analizira na koji način su prve slovenske novine *Lublanske novice* s kraja 18. stoljeća i *Kmetijske in rokodelske novic* iz prve polovice 19. stoljeća utjecale na slovensko umrežavanje sa svjetskim trendovima, razvoj novinarstva i slovenskog jezika, te oblikovanje slovenske javnosti. Dotiče se i zanimljive evolucije cenzure od pitanja prijepora urednika i cenzora s kraja 19. stoljeća do pojave autocenzure, osobito u vremenu komunizma. Slovenski tisak u zadnjih sedamdesetak godina dijeli u tri faze: komunističke tiskovine, novine koje izlaze nakon osamostaljenja Slovenije te najnoviju fazu kada se tiskani medij suočava s izazovom novih tehnologija.

U sljedećih nekoliko članaka autori i autorice daju pregled ideja kako pojedine časopise uključiti u obradu nastavnih jedinica iz povijesti. Tako Janja Bec daje pregled priprema, citata i radnih listova koje uz pomoć časopisa *Slovenec* i arhivske građe škole obrađuju temu Prvog svjetskog rata, Alenka Pipan ukazuje kako se časopis *Gorenjski glas* može koristiti u obradi suvremene povijesti u 9. razredu osnovne škole, a Štefan Harkai nudi ideje kako uz pomoć devetnaestostoljetnog časopisa *Prijatelj* obraditi djelovanje Imre Augustiča i odnosa Slovenaca i Mađara u Prekomurju.

Tekstovi Goranke Kreačič i Aleksandra Žižeka i dr. opisuju primjere izvan učioničke

nastave. Goranka Kreačić opisuje kako se na temelju obilaska secesijske Ljubljane, izgrađene mahom nakon potresa 1895. godine, može povezati gradivo povijesti i likovne umjetnosti 9. razreda te prilaže niz fotografija značajnijih zgrada. Aleksander Žižek, Bojan Rebernak i Bojana Aristovnik napisali su članak o sudjelovanju učenika sedmih razreda OŠ Frana Kranjca iz Celja u povijesnoj radionici o cehovima koju od 2002. godine organizira Povijesni arhiv Celje. Članak su popratili brojnim fotografijama učenika i uradaka.

U narednom članku Bojana Modrijančić Reščić prikazuje kako su se u strukovnoj školi u Novoj Gorici tijekom 2013./14. školske godine povezali nastavni sadržaj povijesti i književnosti u obradi teme Prvog svjetskog rata. Na tekstovima Ivana Cankra, Frana Roša, Ivana Matičića i Vladimira Levstika te na romanu Ericha Marie Remarquea *Na zapadu ništa novo*, obrađivale su se teme života na frontu i pozadini, utjecaja rata na živote mladih i smrt na bojišnici. Uz to đaci su poticani da se raspitaju o svojoj obiteljskoj povijesti te da izlože kako je Veliki rat utjecao na njihove pretke i obitelj. Obrada Prvog svjetskog rata okrunjena je posjetom muzeju u Gorici čija je izložba bila posvećena upravo ovoj temi.

Posljednji članak također je opremljen fotografskim materijalom autohtonih lokacija. U njemu Dragan Potočnik daje kratak pregled prvog Perzijskog Carstva. Naglasio je da je to bilo Carstvo koje obuhvaćalo tri rijeke (Eufrat, Tigris i Ind) uz čije se obale rađala civilizacija, ali i da je bio jedna od prvih država koje su se suočile s problemima prostranih državnih tvorevina: povezivanje i administracija. Povijest Perzijskog Carstva

obradio je prema vladarima (Kir, Krez, Kambiz II., Darije Veliki, Kserkso).

Oba su dvobroja opremljena i prikazima raznih knjiga i izvještajima sa skupova i konferencija.

Nastavnike u svim školama, pa i državama, povezuju slične osnovne brige: kako nastavni sadržaj približiti učenicima, kako učiniti nastavu dinamičnom i zanimljivom te kako u nastavu implementirati suvremene pedagoške standarde i ciljeve. *Zgodovina v šoli* hvata se u koštac sa svim navedenim problemima te stoga može biti zanimljivo štivo nastavnica i nastavnica u Hrvatskoj.

Ida Ograjšek Gorenjak

Pestalozzi seminar: O genocidu Roma/ Sinta u Europi, Graz 27.-29. travnja 2015.

U Grazu je u Europskom centru za moderne jezike od 27. do 29. travnja 2015. održan seminar Vijeća Europe (Pestalozzi seminar) o genocidu Roma/ Sinta u Europi u Drugom svjetskom ratu. Nazočno je bilo tridesetak nastavnika i profesora povijesti, ali i drugih predmeta iz grupe humanističkih znanosti iz desetak europskih zemalja.

Trodnevni je seminar bio vrlo zanimljiv i sadržajan. Uz predavanja stručnjaka za povijest i genocid Roma, sadržavao je i terenski rad, radionice i predstavljanje nastavnog materijala o genocidu Roma u Drugome svjetskom ratu.

Seminar je otvorila Maria Ecker iz austrijske udruge Erinnern koja je bila partner Vijeća Europe u organizaciji ovog

seminara. Predstavila je rad udruge koja se od 2000. godine bavi poviješću nacionalsocijalizma i holokausta te pomaže učiteljima u školama diljem Austrije u podučavanju navedenih tema. Udruga organizira razne seminare i radionice s naglaskom na važnosti podučavanja holokausta i nacionalsocijalizma. Cilj udruge je razvijati i publicirati edukativne programe i materijale o navedenim temama.

Sljedeća tri predavanja održao je dr. Gerhard Baumgartner iz Dokumentacijskog arhiva Austrije koji se nalazi u Beču. U prvom, vrlo zanimljivom predavanju pod nazivom „Povijest Roma i Sinta u Europi do 1930.“, osvrnuo se na povijest Roma. Objasnio je razlike u nazivima za Rome koji se pojavljuju u različitim zemljama Europe, jeziku Roma i identitetu. Osvrnuo se na tri glavne migracije Roma u Europu počevši od razdoblja Bizantskog Carstva, preko druge migracije u drugoj polovici devetnaestog stoljeća do treće migracije koja je započela raspadom komunističkog režima u Istočnoj Europi uključujući i raspad Jugoslavije u zadnjim desetljećima dvadesetog stoljeća.

Prof. Baumgartner smatra da se diskriminacija, stereotipi i predrasude prema Romima oblikuju za vrijeme prosvijećenog apsolutizma. Tada Romi bivaju internirani u Španjolskoj, nasilno asimilirani u Habsburškoj Monarhiji i dalje u Austro-Ugarskoj te počinju gubiti građanska prava u Carskoj Rusiji. Diskriminacija se nastavlja u drugoj polovici devetnaestog stoljeća i bit će uvod u holokaust Roma koji se dogodio u prvoj polovici dvadesetog stoljeća.

Drugo predavanje naslovljeno „Genocid“ odnosilo se na razdoblje prve polovice

dvadesetog stoljeća u kojem će Romi, uz Židove i Slavene, biti najveće žrtve nacističke Njemačke. Posebna registracija Roma započinje u Francuskoj već 1912. godine, nastavlja se dvadesetih i tridesetih godina u Austriji i potom u Njemačkoj. Romi dolaze pod udar rasne ideologije i „rasne znanosti“ u Njemačkoj, te 1935. godine prema odredbama Nirnberških zakona gube njemačko državljanstvo. Početkom tridesetih godina već su otvoreni logori za Rome diljem Njemačke. Početkom Drugog svjetskog rata Romi završavaju u logorima smrti diljem Trećeg Reicha dijeleći sudbinu Židova, Slavena i svih ostalih građana Europe. Smatra se da je između 220 000 i 1 500 000 Roma stradalo u holokaustu u Drugom svjetskom ratu. Uz holokaust još se nekoliko naziva spominje za stradanje Roma u Drugom svjetskom ratu od kojih su najčešći Porajmos i Samudaripen.

Treće je predavanje „Romi i Sinti u Europi poslije 1945. (u odabranim zemljama)“, prof. G. Baumgartner posvetio je Romina u Slovačkoj. Na primjeru današnje integracije Roma u toj zemlji, prof. G. Baumgartner objasnio je posljedice treće migracije Roma u Europi. Rasistički ispadi, slaba integracija, nezaposlenost, migracije, deložacije i netolerancija posljedice su gospodarske krize koja se pojavila u Europi i svijetu u posljednjih dvadesetak godina. Ovo je utjecalo i na Rome koji zajedno s ostalim stanovnicima snose posljedice krize.

Nakon predavanja prof. G. Baumgartnera održao se okrugli stol i razgovor sa sudionicima seminara o Romima u Europi danas. Govorili su dr. Gernot Haupt iz Instituta za socijalni rad u Klagenfurtu, Sheena Keller iz FRA – europske agencije za fundamentalna ljudska prava iz Beča

i Samuel Mago, aktivist za prava Roma pri Vijeću Europe. Razgovor se dotakao pitanja integracije Roma u društva zemalja Europske unije, školovanja Roma, prava Roma, sportaša romske nacionalnosti, ali i problema s kojima se Romi suočavaju u tranzicijskom razdoblju, pogotovo u Rumunjskoj i Bugarskoj. Bilo je govora i o rasističkim ispadima i netoleranciji prema Romima u Mađarskoj, ali i drugdje u Europi.

Prvi dan seminara završio je gledanjem dokumentarnog filma „Nataša“, o Romkinji iz Bugarske koja je postala prosjakinja na ulicama Graza kako bi pokušala prehraniti svoju obitelj koja je u Bugarskoj ostala bez posla i sredstava za život zbog gospodarske krize. Topla je to i dirljiva priča o mladoj ženi koja se pokušava boriti za život i skupiti novac za školovanje svoga sina, prepoznajući važnost školovanja za njegovu budućnost. Film je nastao u režiji Ulli Gladik, mlade autorice koja je poslije projekcije filma pojasnila motive i pozadinu nastanka filma.

Drugi je dan započeo predavanjem Clementine Trolong- Bailly iz Vijeća Europe koja je približila strukturu Vijeća Europe, ciljeve i zadatke. Osvrnula se i na nastanak Vijeća Europe, predstavila članove, objasnila najznačajnije konvencije i deklaracije koje je Vijeće Europe izdalo. Naročito je obratila pozornost na edukativni materijal za poučavanje u školama u izdanju Vijeća Europe. Materijal sadrži osnovne informacije o povijesti Roma, njihovom životu kroz povijest. Uz to, sadrži i bibliografiju i didaktičke korake koji se mogu koristiti u nastavi. Svi se predstavljeni materijali mogu pronaći na mrežnim stranicama Vijeća Europe.

Terenski je rad bio organiziran po užem gradskom središtu Graza. Voditelji

terenskog rada bili su Stefan Benedek i Gerald Lamprecht sa Sveučilišta u Grazu. Povezali su terenski rad s jučerašnjom projekcijom filma, pokazali autentična mjesta na kojima je prosila Nataša, pokazali mjesta na kojima su bili sabirni centri za deportacije u Drugom svjetskom ratu, spomenike, spomen ploče i obilježja koja se odnose na stradanja civila u Drugom svjetskom ratu. Organizirana je i posjeta utočištu za beskućnike *Vinzi Nest* koje dugi niz godina pomaže beskućnicima Graza svih nacionalnosti.

Nakon terenskog rada voditelji su održali još dva predavanja. Gerald Lamprecht je u predavanju „Romi u Štajerskoj od 19. stoljeća do progona od Nationalsocijalista“ objasnio korake koji su doveli do genocida Roma u Drugom svjetskom ratu. Zanimljivo je da je regija Štajerska nakon Prvog svjetskog rata podijeljena između Austrije i Kraljevstva SHS. Prateći uhićenja Roma od 1892. godine do samog progona u Drugom svjetskom ratu, Gerald Lamprecht je naveo registraciju Roma, rasne zakone, uhićenja, nastanak prvih logora za Rome u Austriji te konačno sam holokaust Roma u Drugom svjetskom ratu na području Štajerske.

„Prijetnja i žrtve: Prisutnost Roma u javnim debatama od 1989.“, predavanje je Stefana Benedeka. Analizirajući nekoliko austrijskih dnevnih novina, Benedek je obratio pozornost na imenice i riječi koje se koriste u vijestima koje se odnose na Rome. Podijelio ih je u tri kategorije. Prva su kategorija riječi koje se odnose na vojnu terminologiju (opsada grada, vojska prosjaka, invazija,), prirodne katastrofe (valovi, poplave, lavina,) i parazitizam. Govorio je i načinima prošnje na austrijskim ulicama,

odnosno utjecaju medija na predrasude i stereotipe o proscima, naročito Romima.

Treći je dan seminara bio rezerviran za radionice i predavanja o edukativnim materijalima koje su predstavili vrsni metodičari Karen Polak iz Kuće Anne Frank iz Amsterdama i Robert Sigel iz Bavarskog instituta za proučavanje nacionalsocijalizma iz Münchena. U radionicama su predstavili i pilotirali nekoliko primjera nastavnih jedinica koje se odnose na holokaust Roma. Materijali su vrlo dobro ilustrirani i podijeljeni u nekoliko poglavlja. Prvi dio sadrži povijest Roma prve polovice dvadesetog stoljeća, romska naselja, zanimanja, gradski život, školovanje i stereotipe. Drugi se dio odnosi na diskriminaciju i progone, treći dio na razdoblje nacističke vlasti, četvrti dio na genocid, te peti dio na logore u kojima su Romi bili zatvarani, priče preživjelih logoraša i masakre nad Romima diljem Europe tijekom Drugog svjetskog rata.

Seminar je završen zaključnim govorima organizatora, sažetcima predavanjima te dogovorima oko diseminacije prikazanog materijala o genocidu Roma u Drugom svjetskom ratu.

Igor Jovanović

Prikaz Ljetne škole povijesti 2015. na temu *Dugo 19. stoljeće održane u Požegi*

Drugu godinu zaredom Ljetna škola povijesti u Požegi okupila je mnoštvo zaljubljenika u povijest i istraživanje. U organizaciji Povijesnog društva Požega i Katoličke gimnazije učenicima je, u pratnji njihovih mentora, omogućeno

detaljnije upoznavanje sa zanimljivim temama i osobama koje su obilježile 19. stoljeće.

Cijeli je program Ljetne škole povijesti održan od 1. do 3. srpnja u prostorijama Katoličke gimnazije. Na samome početku govore su održali vlč. Robert Mokri, profesorica Ana Pirović te predsjednik Povijesnog društva Požega Goran Đurđević. Uslijedila su i dva predavanja organizirana u dva dana. Prvoga je dana svoje predavanje na temu „Pisani izvori i analiza“ održao dr. sc. Igor Despot. Na mnoštvu primjera povijesnih vrela, učenici su naučili koja i kakva pitanja postavljati pisanim izvorima. Drugoga su dana učenici na zanimljiv način saznali kako koristiti multimediju u nastavi povijesti. Profesor Miljenko Hajdarović učenicima je na vrlo zanimljiv način prezentirao mogućnosti koje nude mobiteli u nastavi povijesti i to na tri primjera: Kahoot, Paperslide i Facebook timeline. Navedenim su primjerima i učenici i profesori uvidjeli kako se mobiteli, a i tehnologija općenito, na koristan način mogu iskoristiti u nastavi povijesti. Poslije zanimljivih predavanja, učenici su birali ponuđene teme koje žele istraživati i u konačnici prezentirati publici. Ponuđene su im sljedeće teme: „Moda i povijest“ (mentorica: Kristina Rupert), „I žene su stvarale povijest“ (mentorica Klaudija Gašpar), „Karikatura“ (mentor Josip Katić), „Dvorski život“ (mentor Mihaela Markovac) i „Vjekoslav Babukić - požeški preporoditelj“ (mentorica Marija Čuljak). U radionicama je sudjelovalo ukupno dvadeset troje učenika iz šest osnovnih i srednjih škola Požeško-slavonske županije. Tijekom tri dana učenici i njihovi mentori radili su na pisanim, slikovnim i auditivnim izvorima, a treći su dan svoje

uratkne predstavili znatiželjnoj publici. Stručni su žiri činili Blanka Đimoti Zima, Vinko Tadić i Goran Đurđević. Iako su sve skupine odlično odradile svoj zadatak, žiri je morao izabrati najbolje. Prvo je mjesto dodijeljeno radionici „Dvorski život“, pod vodstvom Mihaele Markovac. Ovu su zanimljivu radionicu pripremili učenici: Mislav Kostić, Luka Kotorac, Šimun Pavković i Domagoj Šumiga. Učenicima i mentorici uručene su vrijedne knjige o Požeštini. I drugi su sudionici dobili prigodne poklone – najnoviji broj *Požeškog pučkog kalendara* za 2015. godinu te priznanje Ljetne škole povijesti.

Završni je događaj Ljetne škole povijesti bio, već tradicionalni, kružok na temu „Povijest okoliša“. Bazirajući se na knjizi J. D. Hughesa *Što je povijest okoliša?*, publika je mogla doznati mnoštvo informacija o povijesti okoliša, kako je nastala te koje

su metode i problemi u ovoj povijesnoj disciplini. Ovim je događajem završena još jedna Ljetna škola povijesti.

Marija Čuljak

Šesti hrvatski simpozij o nastavi povijesti/ Ideološki prijepori u Prvome svjetskome ratu i nova politička karta Europe nakon rata / 11.-13. 11. 2015. Pula, 220 sudionika

Šesti hrvatski simpozij o nastavi povijesti održan je u Puli, a organizator simpozija je Agencija za odgoj i obrazovanje. Kao i većinu do sada održanih simpozija o nastavi povijesti i ovaj je izvrsno organizirala, priredila i vodila viša savjetnica za povijest Marijana Marinović.

Crkva Gospe od mora

Mornarički kasino.JPG

Mornaričko groblje

Otvorenje simpozija

U srijedu, 11. studenog, nakon svečanog otvaranja i pozdravnih govora, u Hotelu Pula otpočela su plenarna priopćenja znanstvenika o temi. Mr. sc. Marijana Marinović održala je izlaganje: „Nove historiografske i sociološke spoznaje o Prvome svjetskom ratu u nastavi povijesti u Republici Hrvatskoj“. U svom iscrpnom izlaganju sagledala je nove historiografske spoznaje, vrijeme u kojem živimo i stanje u nastavi povijesti. Sukus njezina pogleda na te teme možda je ponajbolje sažet u sljedećem navodu: „Dok se školska povijest upotrebljava i zloupotrebljava izvan razreda, učitelji i nastavnici trebaju jačati svoje kompetencije i osobito građansku hrabrost, dakle krenuti na intelektualno putovanje i dubinski čitati i proučavati raznolike historiografske i druge humanističke tekstove, a zatim nastavne programe i udžbenike. Zatim bi se trebali potruditi da svojim učenicima pruže alat, odnosno znanja i vještine, da se kasnije kao odrasli ljudi, mogu nositi s tim činjenicama i tako kritički preispitivati sve izvore informacija, a osobito medijska predočjenja. Drugim riječima, učitelji i nastavnici povijesti trebali bi usmjeriti svoj rad prema vještinama koje ima jedan povjesničar kao znanstvenik i istraživač. Jedino na taj način nastavni predmet Povijest može

Radionica

uspostaviti vezu s povijesnom znanošću i ona će postati njezino ishodište. Učenik dobiva osnovni uvid u to kako radi znanstvenik povjesničar, a ne da samo puni svoju memoriju golim činjenicama“:

Dr. sc. Željko Holjevac u svom izlaganju: „Konfuzno naličje La Belle Epoque i put u „Veliki rat“ 1914.-1918.“ dao je izvrstan uvod u temu Prvog svjetskog rata koji bi svakako mogao biti od koristi nastavnicima u nastavi, prilikom sintetiziranja sadržaja o Velikom ratu ili kao uvodni dio. Učenici u gimnazijama prolaze kroz sve predmete, sadržaje koje navodi izlagač, pa takve sinteze ne bi trebalo biti teško napraviti, a kurikulumski pristup nastavi trebao bi podržavati ovakva interdisciplinarna sintetiziranja.

Andrej Bader, mag. hist. u izlaganju „Prisilna evakuacija civilnog stanovništva iz Istre 1915. godine i životne prilike u ratnim logorima Austrije“ kroz lokalnu povijest je otvorio jednu relativno slabo istraženu temu u hrvatskoj historiografiji: prisilne

migracije i logori u ovom razdoblju. Tema iz perspektive nastave može biti privlačna za samostalne učeničke istraživačke radove iz povijesti.

Dr. sc Darko Dukovski je u izlaganju pod naslovom „Politički život u Istri za Prvoga svjetskog rata“ naglasio da je teško statistički utvrditi etničke odnose u Istri potkraj 19. i početkom 20. stoljeća jer se u popisima nije uzimala narodna pripadnost nego samo govorni jezik kojim se stanovništvo služilo. Budući da su politički život i stranke u Istri u ovom razdoblju slabo zastupljene teme u nastavnim sadržajima, bila je to prilika nastavnicima da prošire i prodube svoje spoznaje o tim temama.

Dr. sc. Marko Medved, u zanimljivom izlaganju „Katolička Crkva i izazovi Prvoga svjetskog rata“ govorio je o pontifikatu pape Benedikta XV., koji je zaraćene strane pozivao na mir i nudio mirovne inicijative. Govorio je i o odnosu Katoličke Crkve prema katolicima Azije i Afrike

Radionica (2)

i njenom teritorijalnom ustroju nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije. I ova tema je bila interesantna i mogla bi se implementirati u nastavu povijesti, kao i u nastavi nekih drugih predmeta.

Dr. sc. Bruno Dobrić u svom opširnom i detaljnom izlaganju „Zbivanja u glavnoj ratnoj luci Puli na kraju Prvog svjetskog rata kraj c. i kr. Ratne mornarice i predaja ratne flote Državi SHS“ otkrio je puno nepoznatih detalja, a i potrebu novih istraživanja i vrednovanja ove teme.

Dr. sc. Željko Bartulović, kroz temu „Londonski ugovor i hrvatske granice (obećano i ostvareno)“ ustvrđuje „da svaka generacija ima svoje viđenje i tumačenje činjenica, i da to ne znači znanstvenu neobjektivnost.“ Na kraju zaključuje da su nakon razgraničenja, sve strane isticale svoje nezadovoljstvo i svi su se međusobno optuživali. Nastavnici su mogli kroz ovo izlaganje osuvremeniti svoje znanstvene spoznaje, a i sam Londonski ugovor mogu poučavati na jedan suvremeniji način.

U četvrtak, 12. 11. 2015. radilo se u radionicama. Većina radionica održana je u Osnovnoj školi Veruda.

Radionicu 1 naziva „Mornarička spomen knjižnica“ održao je dr. sc. Bruno Dobrić u Domu hrvatskih branitelja (nekadašnji Mornarički kasino). Uz kratak povijesni osvrt na osnutak i rad knjižnice sudionici su mogli u sklopu prigodne izložbe pogledati i pojedina rijetka izdanja koja se čuvaju u ovoj knjižnici.

Radionicu 2 „Prikupljanje, obrada i prezentacija arhivske građe o Prvom svjetskom ratu“ održali su dr. sc. Željko

Bartulović i Vesna Slaviček, prof. Nakon uvodnog predavanja o arhivskoj građi i istraživanjima u arhivu, sudionici su radili na arhivskoj građi općine Veprinac iz razdoblja 1915.-1916. Sudionici su dobili uvid kako mogu s učenicima napraviti istraživanje na lokalnoj razini i na taj način kod učenika razvijati vještine koje podržava nastava usmjerena prema ishodima učenja.

Radionicu 3 „Uzroci Prvog svjetskog rata- interpretacije u historiografiji i u udžbenicima“, održale su Sijana Vorel, prof. i Karolina Ujaković, prof.. U uvodnom predavanju predstavljena su novija historiografska dostignuća o temi i vještinama interpretacije koju treba razvijati kod učenika. Radeći na udžbeničkim tekstovima iz odabranih udžbenika (iz Hrvatskog školskog muzeja) nastavnici su zapažali povezanosti različitih interpretacija u historiografiji s povijesnim kontekstom i uočavanje te povezanosti s tekstom u udžbenicima.

Radionicu 5 pod nazivom „Raspad Austro-Ugarske Monarhije i stvaranje

Teren Muzil

Zelenog kadra“ održao je Tomislav Bogdanović, prof.. Nakon uvodnog predavanja i radionice koja se odnosila na istraživanje i djelovanje Zelenog kadra na prostoru Podravine, sudionici su dobili ideje za samostalne istraživačke radove učenika na tu temu ili da uopće potaknu istraživanja o Zelenom kadru na lokalnoj razini.

Radionicu 6 održale su Duša Šarunić, prof. i Suzana Pešorda, prof. pod nazivom „Prvi svjetski rat – primjer projektne nastave i timskog rada i suradnje u osnovnoj školi i gimnaziji“. Profesorica Šarunić prikazala je projekt *Ptice*, pri čemu je naglasila timski rad i suradnju u osnovnoj školi te ogromne mogućnosti povezivanja nastavnih sadržaja i aktivnosti učenika u projektu, gotovo kroz sve predmete. Projekt „*Recimo ratu ne*“ *Obilježavanje stogodišnjice Prvog svjetskog rata, u Gimnaziji Sesvete*, također je imao interdisciplinarnu, suradničku i dvojezičnu dimenziju. Na radionici je prikazan jedan od ishoda projekta- kratki dokumentarni film koji su snimili učenici. Na kraju radionice sudionici su uvježbavali postavljanje ishoda na srednjoj razini vezanih uz projektnu temu o Prvom svjetskom ratu.

Radionicu 6 održali su Jadranka Jagenčić Šušnjić, prof. i Fabijan Ipša, prof. na temu „Izbori za Hrvatski sabor uoči Prvoga svjetskog rata i Svibanjska deklaracija i buđenje hrvatske političke scene u Prvom svjetskom ratu“. Tijekom radionice radilo se na materijalima, povijesnim izvorima, izjavama političara, zapisnicima i novinskim člancima koje nastavnici mogu ponuditi i svojim učenicima te na ovaj način obraditi naveden događaje i razvijati kod učenika pet vještina vezanih uz suvremenu nastavu povijesti.

Radionicu 7 održala je Đurđica Cesar, prof. pod nazivom „Kako se Varaždinsko područje uključilo u veliku akciju spašavanja gladne djece pred kraj Velikoga rata“. Nastavnici su tijekom radionice dobili uvid u dobrotvorstvo i humanost koja se je razvijala tijekom Velikog rata, posebno na lokalnoj razini. Temu bi trebalo što više uključivati u sadržaje nastave jer je i humanost bila važna dimenzija ovoga rata.

U stankama između i nakon radionica nastavnici su imali priliku razgledati i dvije izložbe: *Sloboda narodu! Antifašizam u Istri* u Povijesnom i pomorskom muzeju Istre i *Istra, lav i orao* u muzejsko-galerijskom prostoru Sveta srca.

Na plenarnoj sjednici nastavnici su izrazili zadovoljstvo radom i organizacijom simpozija i korisnosti takvih oblika stručnog usavršavanja, kojih bi trebalo biti više. Upućena je i zahvala svima koji su se na bilo koji način uključili u organizaciju, osobito nastavnicima i učiteljima iz Pule i svima drugim na gostoljubivosti.

Petak, 13. 11. 2015. bio je određen za terensku nastavu koju su vodili Igor Šaponja, prof. i Igor Jovanović, prof. pod nazivom „Spomenička baština austro-ugarske mornarice i pulske vojne fortifikacije“. Sudionici su obišli austrougarske fortifikacije – vojarnu Muzil, utvrdu Turtijan, crkvu Gospe od mora i Mornaričko groblje. Zahvaljujući dobrom vodstvu i zanimljivosti lokacija nastavnici su dobili uvid u ogroman austrougarski utjecaj na uzlet i razvoj Pule i ponijeli sa sobom jednu novu sliku Pule.

Nakon ovoga simpozija nastavnici i učitelji će moći osuvremeniti svoju nastavu i pripremiti se za nove promjene i izazove koji ih očekuju.

Suzana Pešorda